

قدرت اندیشه

آیزایا برلین

ترجمه عزت الله فولادوند

نقره
تهران
۱۳۹۲

Isaiah Berlin
The Power of Ideas
 Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2002
 Translated from the Original English into the Persian
 by Ezzatollah Fouladvand

Berlin, Isaiah	برلین، آیزایا، ۱۹۰۹-۱۹۹۷ م.	سرشناسه:
	قدرت اندیشه؛ آیزایا برلین؛ ترجمه‌ی عزت‌الله فولادوند.	عنوان و پدیدآور:
	تهران، نشر ماهی، ۱۳۹۱.	مشخصات نشر:
	۲۸۸ ص.	مشخصات ظاهری:
	شومیز: 978-964-209-136-2؛ گالینگور: 978-964-209-170-6	شابک (ISBN):
	فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.	یادداشت:
<i>The Power of Ideas</i>	عنوان اصلی:	یادداشت:
	فلسفه.	موضوع:
	فولادوند، عزت‌الله، ۱۳۱۴ - ، مترجم.	شناسه‌ی افزوده:
	۱۳۹۱ ق ۴/ب ۱۶۱۸ B	رده‌بندی کنگره:
	۱۹۲	رده‌بندی دیویی:
	۲۷۷۱۶۸۴ ملی:	شماره‌ی کتابخانه‌ی ملی:

قدرت اندیشه

آریایا برلین
عزت‌الله فولادوند

نویسنده
مترجم

بایز ۱۳۹۲
۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول (گالینگور)
تیراژ

سین سجادی
نادیا وحدانی
امین گرانیک
چاپ ستور
رئوف

مدیر هنری
حروف‌نگار
لینوگرافی
چاپ متن و جلد
صحافی

شابک (شومیز) ۲-۱۳۶-۹۹۷۱-۹۶۲-۹۷۸
شابک (گالینگور) ۶-۱۷۰-۹۹۷۱-۹۶۲-۹۷۸
همه‌ی حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشر ماهی

تهران، خیابان انقلاب، رویه‌روی سینما سپیده، شماره‌ی ۱۱۷۶، واحد ۲

تلفن و دورنگار: ۶۶۹۵ ۱۸۸۰

www.nashremahi.com

فهرست

۹	یادداشت مترجم
۱۳	۱. راه فکری من
۴۹	۲. هدف فلسفه
۶۵	۳. فیلسوفان روشنگری
۸۹	۴. یکی از دلیرترین نوآوران در تاریخ اندیشه بشر
۱۱۳	۵. تاریخ روشنفکری روسیه
۱۲۹	۶. بلینسکی: مردی که اسطوره شد
۱۴۳	۷. انقلابگری تعصب
۱۶۷	۸. آزادی
۱۷۳	۹. فلسفه کارل مارکس
۱۹۱	۱۰. پدر مارکسیسم روسی
۲۰۵	۱۱. واقع‌بینی در سیاست
۲۱۷	۱۲. جست‌وجوی منزلت
۲۲۵	۱۳. جوهر رمانتیسم اروپایی
۲۳۳	۱۴. ماینکه و تاریخ-محوری
۲۴۵	۱۵. دموکراسی، کمونیسم و فرد
۲۵۵	۱۶. قضاوت درست در سیاست
۲۷۵	نمایه

یادداشت مترجم

به یاد داشته باشید شما مردان گردن‌فراز عمل که هیچ نیستید مگر بی‌آنکه خود بدانید ابزارهایی در دست مردان اندیشه که در آرامش محقر خویش بسا قطعی‌ترین طرح‌های عمل شما را پیشاپیش درافکنده‌اند.

این جمله‌ها از شاعر بزرگ آلمانی سده نوزدهم، هاینریش هاینه، در کتابی به نام تاریخ دین و فلسفه در آلمان است (۱۸۳۴) که آیزایا برلین در اوایل مقاله معروف خود، «دو مفهوم آزادی» (۱۹۵۸)، از آن چنین یاد کرده است: بیش از یکصد سال پیش، شاعر آلمانی هاینه به فرانسویان هشدار داد که قدرت اندیشه را دست‌کم نگیرند، زیرا مفاهیم فلسفی که در آرامش اتاق کار فیلسوفی پرورانده می‌شوند، ممکن است تمدنی را نابود کنند.^۱

این سخن از مردی است (آیزایا برلین) که عمری در گزارش تاریخ سیر اندیشه‌ها و کاوش در خاستگاه‌ها و پیامدهای فرهنگی و اجتماعی و سیاسی افکار مردان اندیشه سپری کرد و راهی نوین برای فهم مهمترین گره‌های سرگذشت فکری انسان امروزی گشود. پرسش بزرگی که اغلب در این بحث پیش می‌آید این است که سرگذشت اندیشه‌ها چرا مهم است؟ شاید کمتر کسی است که در اهمیت رجوع به تاریخ علوم طبیعی (فیزیک و

شیمی و زیست‌شناسی و اخترشناسی)، لااقل از نظر پیش‌بینی آینده آن علوم و جذابیت ذاتی تاریخ علم، شکی داشته باشد. ولی اهمیت اطلاع از تاریخ سیر اندیشه‌های اجتماعی و سیاسی و فرهنگی در کجاست؟ برای هر کسی که بخواهد از سطح امور بگذرد و اهل تفکر و تأمل باشد و نظری عمیق‌تر به اوضاع و احوال دنیای خود بیفکند، اهمیت آن امر آشکار می‌شود. ناسیونالیسم و سوسیالیسم و لیبرالیسم و مارکسیسم چرا و از چه هنگام پدید آمدند؟ فکر دموکراسی و حقوق بشر و سرزمین ملی و پاسداشت پیشینه‌های فرهنگی از کجا آمد و چه چیز سبب شیفتگی بدانها شد؟ چه کسانی در پیدایش و تراز و نشیب و رشد این تصورات دست داشتند؟ چگونه شد که برخی از اندیشه‌ها و اندیشه‌وران جهان را به لرزه درآوردند و بعضی دیگر به بوتۀ فراموشی رفتند؟ آیا، چنان‌که از پاره‌ای از گویندگان و نویسندگان مردم‌پسند می‌شنویم، بعضی افکار و متفکران روانۀ «زیاله‌دان» تاریخ می‌شوند، یا گذشته همواره همچون سایه با ماست و، به گفته معروف کارل مارکس، هیچ‌کس نمی‌تواند از روی سایه خود بپرد؟

آنچه در غایت اجمال گفته شد، تنها برخی از پرسشهایی است که زندگی همه ما دایرمدار آنهاست. بدیهی است پاسخ قطعی در دست نیست و شاید به دلیل ماهیت امر هرگز به دست آمدنی نباشد. گردش روزگار همه کسانی را که تصور می‌کردند در یافتن پاسخهای مطلق کامیاب شده‌اند، همواره دیگر بار پیش آموزگار نشانده است. صحنه اندیشه و کار و ذوق و پسند آدمی همیشه در دگرگونی است. همیشه پهلوانانی باز نفس به میدان می‌آیند و میراث گذشتگان را یا با بازنگری و افزایش و کاهش به شکلی نو درمی‌آورند، یا یکسره در آن به دیده رد و انکار می‌نگرند و طرحی دیگر می‌افکنند. از این‌رو، نه تنها از جهت ارزیابی میراثی که به ما رسیده، بلکه از نظر فهم بهتر و عینیتر و روش‌تر روزگار خودمان نیز توجه و دقت در تاریخ سیر اندیشه‌ها دارای اهمیت اساسی است. به گفته فیلسوف آمریکایی، جرج سانتایانا، کسانی که تاریخ نخوانند، باید دوباره آن را

زندگی کنند؛ چنان‌که ما بارها کرده‌ایم و بعضی از ما هنوز از آن پند نگرفته‌ایم.

اما توفیق در نگارش تاریخ اندیشه‌ها در هر رشته‌ای، هم نیازمند ممارست در آن رشته و هم قدرت قلم است. کسی که خود در زمینه‌ای کار نکرده و آزموده نشده است، هر قدر هم شیرین قلم باشد، آنچه درباره کارمای بررکان آن قلمرو بنویسد خالی از سهو و خطا نخواهد بود؛ و آن‌کس که در دانشی صاحب نظر ولی از قدرت بیان بی‌بهره است، نوشته‌اش پسند خاطر صاحب نظران نخواهد افتاد. راز آوازه گسترده آیزایا برلین در حوزه تاریخ اندیشه‌ها بر خورده‌ای او هم از توانایی تحلیل فلسفی و هم سبک دلپسند نگارش بوده است. این جیره‌دستی دوگانه، هم در آثار بلندتر او پیداست (مانند چهار مقاله درباره آزادی و مفاهیم و مقولات) و هم در نوشته‌های کوتاه‌تر و ضروری برای فهم مطالب پیچیده‌تر که کتاب فعلی نمونه آنهاست.

این کتاب مشتمل بر ۱۴ نوشته از مجلد قدرت اندیشه و دو نوشته («دموکراسی، کمونیسم و فرد» و «قضایات درست در سیاست») از منابع دیگر است. برلین اگرچه نویسنده‌ای انگلیسی و انگلیسی‌زبان بود، ولی در این کتاب دیده خواهد شد که در بحث درباره متفکران اروپایی غیرانگلیسی، مانند ویکو (ایتالیایی)، بلینسکی و هرتسن و پلخانف (روس)، مارکس و ماینکه (آلمانی) و فیلسوفان فرانسوی بر استاد است. این امر که در سایر آثار او نیز دیده می‌شود و در معرفی برلین هم‌پون یکی از بزرگترین شارحان و مفسران اندیشه اروپایی سهم به‌سزا داشته است، احتمالاً از اصل و خاستگاه وی نشأت می‌گیرد و از حیث فهم نظرگاه‌های او مهم است.

آیزایا برلین در ۱۹۰۹ در شهر ریگا در لتونی در کرانه دریای بالتیک و پیش از اشغال آن کشور به دست شورویها به دنیا آمد و از ابتدا به دو زبان روسی و آلمانی سخن می‌گفت. هنگامی که در ۱۹۱۷ با خانواده‌اش در

پتروگراد (لنین‌گراد بعدی) به سر می‌برد، شاهد انقلاب بلشویکی روسیه بود. در دوازده سالگی به انگلستان رفت و پس از تحصیلات متوسطه وارد دانشگاه آکسفورد شد و در آنجا بتدریج به مقامهای علمی بالا رسید، از جمله عضویت هیئت علمی کالج آل سولز، استادی کرسی چیچلی در نظریه‌های سیاسی و اجتماعی، ریاست فرهنگستان بریتانیا و سرانجام ریاست کالج وولفسن که خود عمدتاً در تأسیس آن کوشیده بود. ولی کار و زندگی در انگلستان هرگز مانع گسترش علاقه‌های فرهنگی برلین و مصاحبت با فیلسوفان و موسیقیدانان و هنرمندان و شاعران دیگر کشورها نشد، و کسانی همچون آلکساندر کوژو فیلسوف روسی-فرانسوی، بوریس پاسترناک رمان‌نویس، آنا آخماتوا شاعر روس، لئو اشتراوس فیلسوف سیاسی آلمانی-آمریکایی و دیگر روشنفکران از معاشران او بودند. مقام بلند علمی در انگلستان و شهرت گسترده و پژوهشهای وسیع در فرهنگ اروپا برلین را به مرتبه یکی از فرهیخته‌ترین صاحب‌نظران در تاریخ سیر اندیشه‌ها در غرب و نویسنده برخی از کتابهای مهم درباره فیلسوفانی از ماکیاولی و کانت و مارکس تا هگل و ویکو و هردر و متفکران روس رسانید.

در اینجا بیش از این به زندگی و سیر تحول افکار و کارهای او نمی‌پردازیم و خواننده را به دو منبع در این زمینه ارجاع می‌دهیم: یکی شرحی مبسوط به نام «درآمدی بر اندیشه و آثار آیزایا برلین» که بر ترجمه فارسی کتابی دیگری از او، آزادی و خیانت به آزادی، شش دشمن آزادی بشر، به قلم نگارنده الحاق شده است؛ و دیگری ترجمه فارسی زندگینامه آیزایا برلین اثر مایکل ایگناتیف، هر دو کتاب از انتشارات همین ناشر.